

m y ś l t e o l o g i c z n a

HARALD WAGNER

DOGMATYKA

Przekład:
Juliusz Zychowicz

Wydawnictwo WAM
Kraków 2007

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	7
-----------------	---

WPROWADZENIE OGÓLNE

I. Dogmat: źródło, cechy, postać	9
1. Charakter osobowy objawienia i wiary	9
2. Wiara chrześcijańska: doświadczanie doświadczeń	12
3. Reguła wiary i wczesnochrześcijańskie wyznanie wiary	13
4. Powstawanie dogmatu pod względem pojęcia i treści	15
5. Rozumienie dogmatu we współczesnej teologii	18
II. Dogmatyka jako dyscyplina teologiczna	21
1. Dogmatyka a duchowość – dogmatyka a historia społeczna	21
2. Teologia jako mądrość i nauka – dogmatyka jako mądrość i nauka	24
3. Metoda dogmatyki	26
a) metody dawniejsze	26
b) dzisiejsze perspektywy i aspekty – wielość metod	29
4. Dogmatyka a filozofia	32
5. Dogmatyka a Kościół	35
6. Dogmatyka a egzegeza	38
7. Dogmatyka a ekumenizm	39
III. Współczesne typy dogmatyki	42
1. Dogmatyka a historia zbawienia i podejście personalistyczne	42
2. Dogmatyka transcendentna	44
3. Dogmatyka fenomenologiczna	45
4. Dogmatyka hermeneutyczna	46
5. Dogmatyka symboliczna	47
IV. Podstawowa zasada: dogmatyka jako forma teologii komunijnej	49
V. Problem ewolucji dogmatów	51
VI. Drogi dogmatyki ewangelickiej	53
1. Uprawniona wielość konfesyjnych koncepcji dogmatycznych	53
2. Teologia dialektyczna: K. Barth, E. Brunner, R. Bultmann	55
3. Teologia korelacji: P. Tillich	58
4. Współczesność: G. Ebeling, J. Moltmann, W. Pannenberg, E. Jüngel	59
VII. Nowsze leksykony, kompendia i podręczniki dogmatyki katolickiej	62

A. KOŚCIÓŁ JAKO WSPÓLNOTA I KOMUNIKACJA

I. Dzisiejsze postrzeganie Kościoła	66
II. Przemiany w rozumieniu Kościoła	68
III. Rozumienie Kościoła po Soborze Watykańskim II	72
1. Kościół jako „Ciało Chrystusa”	72
2. Kościół jako „Lud Boży”	75
3. Kościół jako sakrament	76
4. Rozwój głównych idei soborowych	77
IV. Kościół jako komunია	77
1. Komunია i jej elementy strukturalne	77
2. Podstawa komunii	79
V. Notae Ecclesiae	83
1. Kilka uwag na temat notae	83
2. Jedność Kościoła	84
3. Świętość Kościoła	90
4. Katolickość Kościoła	92
5. Apostolskość Kościoła	92
VI. Urząd Piotrowy	95
VII. Aspekty bycia Kościołem	98
1. Kościół jako wspólnota rozumienia i porozumienia	98
2. Kościół jako wspólnota działania	99
3. Kościół jako wspólnota tradycji	100
VIII. Zarys ewangelickiego rozumienia Kościoła	100
1. Luterkańskie rozumienie Kościoła	100
2. Reformowane rozumienie Kościoła	103
3. Podstawowe stanowiska teologiczne	104
4. Nowe drogi w ewangelickim rozumieniu Kościoła?	105
IX. „Poza Kościołem nie ma zbawienia”?	106
1. Absolutny charakter zbawienia: stanowisko ekskluzywistyczne	106
2. Stanowisko inkluzywistyczno-inkarnacyjne	108
3. Stanowisko pluralistyczne	110
a) stanowisko ekskluzywistyczne i zarazem inkluzywistyczne	111
b) stanowisko pluralistyczne i zarazem ekskluzywistyczne	112
c) stanowisko inkluzywistyczne i zarazem pluralistyczne	112

B. DUCH ŚWIĘTY – WSPÓLNOTA OSOBOWA W BOGU

I. Sobór Konstantynopolitański – Położenie podstaw pod pneumatologię	116
1. Problem chrystologiczny	116
2. Problem pneumatologiczny	117
3. „Filioque”	119

II. Wypowiedzi pneumatologiczne: interpretacje, stwierdzenia, aporie	120
1. Augustyn: Duch Święty jako <i>vinculum</i>	120
2. Joachim z Fiore: Duch a historia	121
3. Wiek XIX: Duch Święty a ludzka świadomość	125
III. Świadectwa biblijne	129
1. Świadectwo Starego Testamentu	129
2. Świadectwo Nowego Testamentu	133
IV. Duch Święty a chrześcijańska egzystencja	136
1. Zamieszkiwanie Boga w człowieku	136
2. Zamieszkiwanie Ducha Świętego w człowieku	137
3. Doświadczenia Ducha	139
V. Uwagi na temat zastosowania do Ducha Świętego pojęcia osoby	144

C. JEZUS CHRYSTUS – KOMUNIA, KTÓRA STAŁA SIĘ CZŁOWIEKIEM

I. Aktualny stan chrystologii	148
1. Sytuacja ogólna	148
2. Treść i metoda chrystologii	154
a) Karl Rahner	154
b) Wolfhart Pannenberg	155
c) Walter Kasper – Peter Hünemann	155
3. Poszczególne aspekty metodyczne	156
a) biblijny i nawiązujący do Tradycji	156
b) uniwersalno-argumentacyjny	156
c) ukierunkowane antropologicznie	157
4. Chrystologia „od góry” – chrystologia „od dołu”	157
a) chrystologia zstępująca	157
b) chrystologia wstępująca	158
5. Chrystologia a soteriologia	158
II. Pytanie o Jezusa historycznego	159
1. Etapy w historii badań nad dotarciem do Jezusa historycznego	159
a) okres do początku racjonalizmu	159
b) racjonalizm	160
c) wiek XIX	161
d) teologia liberalna	161
e) okres po pierwszej wojnie światowej (zwłaszcza szkoła historii form)	162
f) Bultmann i jego szkoła	164
g) nowe pytanie o Jezusa historycznego	166
2. Trwałe znaczenie Jezusa historycznego dla teologii i Kościoła	167
a) funkcja krytyczna względem wszelkiej gnozy	167

b) funkcja krytyczna względem wszelkiego mitu	168
c) funkcja krytyczna względem wszelkiej ideologii	168
3. Konkretny problemy	169
III. „Basileia”	170
1. Orędzie Jezusa o królestwie (<i>basileia</i>)	170
a) stan faktyczny	170
b) <i>basileia</i> a zbawienie	171
2. <i>Basileia</i> a śmierć Jezusa	172
IV. Zmartwychwstanie Jezusa	173
1. Problematyka historyczna zmartwychwstania	173
a) pytanie historyczne o zmartwychwstanie w dogmatyce	173
b) pytanie o zmartwychwstanie w teologii (od XVIII wieku do dziś) ...	175
2. Dogmatyczne znaczenie zmartwychwstania	176
a) znaczenie eschatologiczno-„teologiczne”	176
b) implikacje recepcji Jezusa w pierwotnym chrześcijaństwie (Mesjasz, Syn Boży, Syn Człowieczy)	177
c) zmartwychwstanie jako zbawienie dla ludzi	180
3. Zmartwychwstanie a historyczno-religijne paralele	180
a) kultury orientalne i afrykańskie	180
b) pokonanie śmierci	181
V. „Miejsca powstawania” wczesnochrześcijańskich chrystologii	182
1. „Miejsca” doświadczania Chrystusa i interpretacje Chrystusa	182
a) liturgia eucharystyczna	182
b) wykładnie Pisma Świętego	184
c) kazanie misyjne (z chrztem)	184
2. „Pneumatyczna” obecność Chrystusa	185
a) doświadczenie wielkanocne jako doświadczenie pneumatyczne	185
b) doświadczenie wielkanocne w znakach	186
VI. Proces kształtowania się wiary w Chrystusa w Kościele starożytnym	186
1. Ariusz i Sobór Nicejski	186
2. Ku Chalcedonowi	188
3. Orzeczenia chalcedońskie	189
4. Uzupełniające chrystologiczne orzeczenia doktrynalne	190
VII. Niektóre modele myślenia chrystologicznego	191
1. Średniowiecze	191
2. Reformacja	192
a) Marcin Luter	192
b) Jan Kalwin	193
3. Współczesne koncepcje chrystologiczne	194
a) chrystologia Karla Rahnera i Hansa U. von Balthasara	194
b) Chrystus Emanuel – Chrystus Przyjaciel	195
c) wydarzenie „świętego”	196
d) chrystologia teologii wyzwolenia	196

e) Jezus Chrystus – komunია, która stała się człowiekiem	197
f) Jezus jako symbol?	197
VIII. Nauka o odkupieniu (soteriologia)	205
1. Chrystologia a soteriologia	205
2. Odkupienie przez Jezusa Chrystusa	206
a) odkupienie przez Krzyż	206
b) teoria zadośćuczynienia w teologii Anzelmia	207
c) zachodnia nauka o odkupieniu	207
3. Odkupienie jako zastępstwo, uczynienie wolnym i komunია	208

D. ŁASKA I USPRAWIEDLIWIENIE – REALIZACJA WSPÓLNOTY POMIĘDZY BOGIEM I CZŁOWIEKIEM

I. Uwagi terminologiczne i metodyczne	212
1. Pojęcie „łaski” – łaska jako kategoria teologiczna	212
2. Punkty łączące rzeczywistość łaski z ludzkim doświadczeniem	215
a) doświadczenia powszechne (pragnienie „nieskończonego” spełnienia; sens)	215
b) doświadczenia religijne	217
c) tradycyjne rozróżnienia terminologiczne	219
II. Wzmianki biblijne o grzechu, łasce i ludzkiej wolności	219
1. Stary Testament	219
a) zakres pojęciowy	219
b) wypowiedzi teologiczne	220
2. Nowotestamentowa teologia łaski	221
a) Synoptycy	221
b) Jan	221
c) Paweł Apostoł	221
d) interpretacja łaski według Nowego Testamentu	221
III. Łaska jako moc wyzwalająca: nauka Ojców i konflikt Augustyna z Pelagiuszem	222
1. Ojcowie Kościoła przed Augustynem	222
a) wcześnie pisarze chrześcijańscy	222
b) Tertulian	223
2. Pelagiusz	223
3. Augustyn i jego walka przeciwko Pelagiuszowi	225
a) augustyńska nauka o łasce	225
b) konflikt z Pelagiuszem	226
4. Semipelagianizm i jego odrzucenie na synodzie w Orange (529)	226
5. Podsumowanie	227
IV. Człowiek grzeszny – człowiek przyjęty: dyskusja średniowieczna	227
1. Wczesna scholastyka	227

a) Anzelm z Canterbury († 1109)	227
b) Abelard († 1142)	228
c) Piotr Lombard († 1160)	228
2. Szczytowy okres scholastyki	229
a) Tomasz z Akwinu († 1274) ²⁰	229
b) Duns Szkot († 1308)	230
c) na progu reformacji	231
V. Reformacja i Sobór Trydencki	231
1. Marcin Luter	231
a) tło duchowe: nominalizm, mistyka, Augustyn	231
b) pogląd Lutra na usprawiedliwienie	232
2. Sobór Trydencki	233
3. Kontrowersja w kwestii usprawiedliwienia i jej przewyciężenie	233
4. Zgodność co do nauki o usprawiedliwieniu	237
a) zgodność	237
b) zgodność zróżnicowana	239
c) nauka o usprawiedliwieniu jako „nieodzowne kryterium”?	240
d) usprawiedliwienie a Kościół	240
e) usprawiedliwienie bez „usprawiedliwienia”	242
VI. Nowsze i najnowsze koncepcje w nauce o łasce	244
1. Łaska jako horyzont całej teologii	244
2. Charakter osobowy i dialogiczny	244
3. Natura a łaska	245
4. Łaska a historia – doświadczenie łaski	246
VII. Wiara, nadzieja, miłość	247

E. SŁOWO I SAKRAMENT – „ŚRODKI” USTANAWIANIA KOMUNII

I. Problemy związane z sakramentologią i praktyką sakramentalną	251
II. Próby teologicznego uporania się z problematyką sakramentalną, podejmowane od początku XX wieku	254
III. Problemy sakramentologii ogólnej	255
IV. Antropologiczne podstawy sakramentów	256
1. Podstawowe elementy ludzkiego poznania i ludzkiej komunikacji	257
2. Znaczenie słowa	259
3. Aspekty związane z teologią stworzenia	260
4. Sakramenty dla „głównych momentów” ludzkiego życia?	261
5. Tymczasowe określenie „sakramentu”	263
V. Świadectwa biblijne	264
1. Kwestie związane z „ustanowieniem” sakramentów przez Chrystusa	264
2. „Ustanowienie” sakramentów przez „ustanowienie” Kościoła?	265

3. Symbole w słowach i czynach Jezusa jako historyczne miejsce powstania sakramentów	266
a) działalność chrzcielna Jezusa	266
b) umywanie nóg	267
4. Odpuszczenie grzechów i wspólnota w postaci uczyty	267
5. μυστήριον / sacramentum	269
6. Chrystus, sakrament spotkania z Bogiem	270
VI. Uwagi na temat teologii słowa Bożego	272
VII. Słowo a sakrament	277
1. Problem	277
2. Stanowiska w sprawie relacji słowa do sakramentu	279
a) słowo jako czynnik sprzyjający przyjęciu łaski sakramentalnej	279
b) słowo jako pra-sakramentalium (Johannes Betz)	280
c) słowo: <i>opus operantis</i> – sakrament: <i>opus operatum</i>	280
d) słowo poświadczające – sakrament sprawiający (teologia misterium)	281
e) relacja dialogiczna słowa i sakramentu (Otto Semmelroth)	282
f) „łaska słowa” – „łaska sakramentu”	283
g) sakrament, „szczytowy przypadek” wydarzenia słowa (według Karla Rahnera)	284
3. Sakramenty jako akty komunijno-komunikacyjne	285

F. SIEDEM SAKRAMENTÓW

I. Chrzest	288
1. „Dokument z Limy”	288
2. Główne elementy nauki o chrzcie w dokumencie z Limy	289
a) ustanowienie chrztu	289
b) znaczenie chrztu	289
c) chrzest a wiara	289
d) praktyka chrztu	289
e) obrzęd chrztu	290
3. Podkreślenia, elementy szczególne i problemy w obrębie tekstu z Limy	290
4. Problemy wykraczające poza tekst	293
a) chrzest a wiara	293
b) „różne” chrzty?	294
c) chrzest a bierzmowanie	296
d) znaczenie ekumeniczne	296
e) obrzęd chrztu	297
f) refleksje ewangeliczne	298
II. Bierzmowanie	298
1. Pochodzenie i kształtowanie się sakramentu bierzmowania	298
2. Aspekty systematyczne	300

III. Eucharystia	300
1. Eucharystia w świadectwie Pisma Świętego	300
2. Relacje o ustanowieniu	302
3. Teologiczne znaczenie Ostatniej Wieczerzy (według relacji o ustanowieniu Eucharystii)	304
4. Podejście systematyczne	305
a) Eucharystia jako rzeczywistość symboliczna	305
b) sakramentalna pamiątka samoofiarowania się (śmierci krzyżowej) Jezusa	306
c) wydarzenie komunikacyjno-komunijne	306
d) nowe przymierze – pojednanie	307
e) ofiara eucharystyczna	307
f) objaśnienia pojęć: transsubstancjacja, transfinalizacja, obecność rzeczywiasta	308
IV. Urząd sprawowany na podstawie święceń	310
1. Podstawowe elementy teologii urzędu	310
2. Urząd biskupi	310
3. Prezbiter w kontekście eklezjologii komunijnej; diakon; dalsze posługi kościelne	311
V. Małżeństwo	313
1. Perspektywa historyczna	313
2. Świadectwa biblijne	313
3. Aspekty systematyczne	314
VI. Pokuta	315
1. Świadectwa biblijne	315
2. Aspekty historyczne	316
3. Współczesna perspektywa	317
VII. Namaszczenie chorych	318
1. Świadectwa biblijne	318
2. Aspekty historyczne	318
3. Aspekty aktualne	319
VIII. Różne aspekty tradycyjnej sakramentologii	319
1. Konieczność i skuteczność	319
2. Liczba siedmiu sakramentów	320
3. „Materia” i „forma”	321
4. Szafarz i przyjmujący	321

G. BÓG TRÓJJEDYNY – PEŁNIA KOMUNII

I. Nauka o Bogu: podstawowe doświadczenia i zasadnicza decyzja	323
1. Rozwój nauki o Bogu	323
2. Bóg – cel człowieka	325

3. Objawienie Boga w Starym i Nowym Testamencie	326
4. Rozwój nauki o Bogu w trzech osobach	329
II. Rozwój historyczny nauki o Bogu	331
1. Podstawowe elementy nauki o Bogu u Tomasza z Akwinu	331
2. Myśl reformacyjna	333
III. Niektóre nowe stanowiska w nauce o Bogu w XX wieku	334
1. Bóg w głębokości (Paul Tillich)	334
2. Transcendentny Bóg pośrodku życia (Dietrich Bonhoeffer)	337
3. Bóg w pra-ufności (Wilhelm Weischedel, Hans Küng)	338
4. Bóg jako przyszłość człowieka (Edward Schillebeeckx)	341
IV. Aspekty systematyczne nauki o Bogu	342
1. Mówienie o Bogu (teologia negatywna; teologia pozytywna; analogia; teologia Krzyża)	342
2. „Przymioty” Boga	345
a) osobowość	345
b) wszechmoc	346
c) wieczność	347
d) imię Boga	348
e) nadnaturalność (ponadświatowość) Boga	349
V. Bóg: święta tajemnica	351
VI. Nowsze stanowiska w trynologii	352
1. Sytuacja wyjściowa	352
2. Nowsze stanowiska	353
VII. Przebywanie Boga w człowieku wierzącym i we wspólnocie	355
VIII. Uwagi na temat problemu teodycei	356

H. STWORZENIE – BOŻA WOLA KOMUNII

I. Miejsce teologiczne nauki o stworzeniu	359
1. Podejście antropologiczne	359
2. Antropologia a protologia	360
3. Nauka o Bogu	363
II. Co o stworzeniu mówi Pismo Święte	364
1. Rdz 1-3 (ogólnie)	364
2. Pierwsza relacja o stworzeniu: Rdz 1 – 2, 4a	367
a) tradycja mitologiczna	367
b) tradycja hymniczno-mądrościowa	368
3. Druga relacja o stworzeniu: Rdz 2	375
4. Dalsze wypowiedzi na temat stworzenia w Starym Testamencie	377
5. Nowy Testament	379
a) 1 Kor 8, 6	379
b) Kol 1, 15-18a	380

c) Hbr 1, 2n	381
d) J 1, 1-4	381
6. Podstawowe elementy nowotestamentowego kerygmatu o stworzeniu ..	382
III. Teologiczna wykładnia wiary w stworzenie	382
1. Stworzenie przez słowo	382
2. Stworzenie z niczego (creatio ex nihilo)	386
3. Doczesność świata	388
4. Trójjedyny Bóg – Stwórca świata	390
5. Motyw stworzenia	392
IV. Utrzymywanie świata w istnieniu – Opatrzność Boża	396
V. Człowiek: obraz i podobieństwo Boga	400
VI. Źródło zła	401
VII. Uwagi na temat stosunku między wiarą w stworzenie a naukami przyrodniczymi	407

I. SPEŁNIENIE – NIEUSTAJĄCE OBCOWANIE Z BOGIEM

I. Podstawowe uwagi na temat eschatologii w dogmatyce katolickiej	417
1. Terażniejszość a przyszłość	417
2. Wypowiedzi Pisma Świętego a eschatologia	420
3. Terminologia	421
4. Wewnętrzny i transcendentny wymiar sfery eschatologicznej	422
II. Teologia śmierci	424
1. Uwagi wstępne	424
2. Śmierć w świetle Pisma Świętego	425
3. Śmierć w świetle orzeczeń Urzędu Nauczycielskiego i w refleksji teologicznej	427
a) harmatologiczny aspekt śmierci	427
b) powszechność śmierci	429
c) śmierć jako rozdzielenie ciała od duszy	430
d) śmierć jako współmieranie z Chrystusem i jako łaska	431
4. Konkretny problem	431
a) hipoteza ostatecznej decyzji	431
b) wędrówka duszy?	434
c) „zstąpił do królestwa śmierci”	435
5. Problem śmierci a filozofia	437
a) starożytność	437
b) Tomasz z Akwinu	439
c) od Kartezjusza do Hegla	439
d) nowsza filozofia	441
III. Nieśmiertelność duszy – Powstanie z martwych	441
1. Uwagi wstępne	441

2. Śmierć i nieśmiertelność: nowsze tendencje w teologii katolickiej	442
a) źródło eschatologii dwubiegunowej	443
b) refleksja w dobie scholastyki	444
c) próby nowego podejścia	445
3. Krytyczne uwagi na temat „nowych tendencji”	446
4. Nieśmiertelność duszy – Powstanie z martwych: szkic teologiczny	447
a) świadectwo Pisma Świętego	447
b) problem szczególnie: stan przejściowy	450
c) doktryna kościelna	451
d) podłoże historyczno-teologiczne	452
e) konsekwencje systematyczne	453
f) o duszy i jej nieśmiertelności	455
IV. Czyściec	456
1. Świadectwa biblijne	456
2. Symbolika ognia	457
3. Nauka Ojców (Tradycja)	459
4. Oficjalna nauka Kościoła	461
a) stanowisko wobec prawosławia	461
b) stanowisko wobec reformatorów	462
c) nowsze teksty Urzędu Nauczycielskiego	462
5. Nauka o czyścicu: aspekty systematyczne	463
6. Reinkarnacja – Wszepochjednanie	465
a) problem	465
b) „wszepochjednanie” (apokatastaza)	466
c) Orygenes	467
d) refleksje dogmatyczne na temat apokatastazy/wędrówki dusz	468
V. Powtórne przyjście Chrystusa, sąd, powstanie z martwych	469
1. Uwagi wstępne	469
2. Powtórne przyjście Chrystusa	470
3. Uwagi na temat „systematyki” paruzji	471
4. Uwagi na temat „znaków”	473
5. Powstanie z martwych	474
a) Nauka Pawła o powstaniu z martwych	474
b) „Zmartwychwstanie ciała”: podejmowane w teologii próby wyjaśnienia	476
6. Przyszłość kosmosu	477
VI. „Piekło” – „niebo”	480
1. Niebo i piekło w Piśmie Świętym	480
2. Piekło w Tradycji i orzeczeniach Urzędu Nauczycielskiego	483
3. Nowsze próby interpretacji „piekła”	484
a) momenty podstawowe	484
b) zagłada potępionych	485
c) „kerygmat o piekle” jako stałe wezwanie do decyzji	485

4. Niebo	486
a) świadectwo Pisma Świętego	486
b) wahania w doktrynie	487
c) „teoria” nieba	488

K. COMMUNIO SANCTORUM – WSPÓLNOTA SPEŁNIONYCH

I. Communio sanctorum	494
1. Pojęcie i podstawowe opcje	494
2. Świętość	494
3. Orędownictwo świętych	495
II. Główne rysy mariologii	495
1. Hermeneutyka wypowiedzi mariologicznych	495
a) „wiek maryjny” i „fundamentalna zasada mariologiczna”	495
b) metoda teologiczna w mariologii	497
c) świadectwo Tradycji	498
2. Główne dogmaty mariologiczne	502
a) Boże macierzyństwo	502
b) dziewictwo	503
c) Immaculata	504
d) Assumptio	504
3. Argumenty, na których opierały się dogmaty z lat 1854 i 195025	505
4. Maryja w dzisiejszej teologii	506
5. Maryja w dyskusji ekumenicznej	507
a) mariologia i pobożność maryjna reformatorów	507
b) reformacyjne zastrzeżenie	508
c) Maryja w nowszej teologii ewangelickiej	511
d) Maryja w dialogu z luteranami	511
EPILOG	513
WYKAZ LITERATURY	514
INDEKS BIBLIJNY	535
INDEKS RZECZOWY I WAŻNIEJSZYCH OSÓB	542

Polecamy książki wydane w serii „Źródeł Myśli Teologicznej”

1. Orygenes, *O zasadach*, 1996
2. Św. Atanazy, *Listy do Serapiona*, 1996
3. Pamfil, *Obrona Orygenesesa*, Rufin, *O sfalszowaniu pism Orygenesesa*, 1996
4. *Trójca Święta*. Tertulian, *Przeciw Prakseaszowi*, Hipolit, *Przeciw Noetosowi*, 1997
5. Teodeoret z Cyru, *Komentarz do Listu św. Pawła Apostoła do Rzymian*, 1997
6. Orygenes, *Korespondencja*, 1997
7. Ireneusz z Lyonu, *Wykład nauki apostoelskiej*, 1997
8. Św. Hieronim, *Komentarz do Księgi Jonasza*, 1998
9. Teodoret z Cyru, *Komentarz do I i II Listu do Koryntian*, 1998
10. Orygenes, *Komentarz do Ewangelii według Mateusza*, cz. 1, 1998
11. Grzegorz Cudotwórca, *Mowa na cześć Orygenesesa*, 1998
12. Grzech pierwotny. Augustyn, *Proces Pelagiusza*, 1999
13. Mariusz Wiktoryn, *Dzieła egzegetyczne*, 1999
14. Teodoret z Cyru, *Komentarz do listów do Galatów, Efezjan, Filipian i Kolosan*, 1999
15. Pelagiusz, *Komentarz do Listu św. Pawła do Rzymian*, 1999
16. Orygenes, *Homilie o Księgach Izajasza i Ezechiela*, 2000
17. Demonologia w nauce Ojców Kościoła. Hipolit, *O antychryście*, 2000
18. Św. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię wg św. Mateusza*, (cz. 1; hom. 1-40), 2000
19. Ambrozjaster, *Komentarz do Listu św. Pawła do Rzymian*, 2000
20. Teodoret z Cyru, *Komentarz do Listów do Tes., Tym., Tyt., Filem. i Hebr.*, 2001
21. Św. Grzegorz z Nyssy, *Drobne pisma trynitarne*, 2001
22. Klemens Aleksandryjski, *Wypisy z Theodota*, 2001
23. Św. Jan Chryzostom, *Homilie na Ewangelię wg św. Mateusza*, (cz. 2; homilie 41-90), 2001
24. *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tom I, 2001
25. Orygenes, *Komentarz do Ewangelii według Mateusza* (cz. 2), 2002
26. *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tom II, 2002
27. Orygenes, *Komentarz do Ewangelii według św. Jana*, 2003
28. Ambrozjaster, Hieronim, Pelagiusz, *Komentarze do Listu do Tytusa*, 2003
29. Rufin z Akwilei, *Obrona przed zarzutami Hieronima*, 2003
30. *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tom III, 2003
31. Św. Ambroży, *Wyjaśnienie symbolu. O tajemnicach. O sakramentach*, 2004
32. Orygenes – Hieronim, *Homilie o Księdze Psalmów*, 2004
33. *Dokumenty Soborów Powszechnych*, tom IV, 2004
34. Grzegorz z Nyssy, *Homilie do błogosławieństw*, 2005
35. Nowacjan, *O Trójcy Świętej*, 2005
36. *Korespondencja między chrześcijaninem a muzułmaninem*, 2005
37. *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, (Synody i Kolekcje Praw, tom I), 2006
38. Augustyn z Hippony, *O chrzcie*, 2006
39. Grzegorz z Nyssy, *O stworzeniu człowieka*, 2006
40. Aureliusz Prudencjusz Klemens, *Wieńce męczeńskie*, 2006
41. Św. Jan Chryzostom, *Mowy przeciwko judaizantom, Żydom i Hellenom*, 2007
42. *Konstytucje apostoelskie*, (Synody i Kolekcje Praw, tom II), 2007
43. Grzegorz z Nyssy, *Homilie do Pieśni nad Pieśniami*, 2007
44. Euzebiusz z Cezarei, *Życie Konstancyntyna*, 2007